

“คำพิพากษาที่ดี”

นางอโนชา ชีวิตโสภณ^๑

คำพิพากษาเป็นเครื่องมือหรือเป็นสื่อที่ศาลใช้ส่งมอบความยุติธรรมแก่คู่ความผู้มียุติธรรมคดีทั้งหลาย สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ คำพิพากษาต้องมีเหตุผลอธิบายหรือชี้แจงแสดงเหตุหรือสาเหตุในการพิพากษาให้ชัดเจน ปราศจากข้อสงสัย เพื่อให้คู่ความทราบและเข้าใจตลอดจนยอมรับ ทั้งต้องสามารถยุติข้อพิพาทลงได้ตาม กฎเกณฑ์กติกาของสังคม ควรค่ากับคำที่กล่าวกันว่าศาลเป็นที่พึ่งสุดท้ายของประชาชน ดังนั้น คำพิพากษาที่ดี จะต้องมียุติธรรมอย่างไร ต้องตั้งสมมุติฐานเสียก่อนว่า คู่ความซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียและได้รับผลกระทบจาก คำพิพากษาโดยตรงประสงค์จะได้คำพิพากษาแบบไหน ไม่ใช่จะกำหนดหรือตั้งกฎเกณฑ์กันเองได้

จากประสบการณ์ในการเรียงคำพิพากษาและการรับรู้จากเพื่อนร่วมอาชีพ เชื่อว่าเราจะได้คำตอบ สุดท้ายที่ตรงกัน คือ คู่ความประสงค์จะได้คำพิพากษาที่ **ถูกต้อง และ เป็นธรรม** ในคำพิพากษามี ๓ ส่วนประกอบ ที่สำคัญ คือ ส่วนที่เป็นข้อเท็จจริง ส่วนที่เป็นข้อกฎหมายและส่วนสุดท้ายคือ ส่วนพิพากษา การทำคำพิพากษา ทั้งสามส่วนนี้ มีความสำคัญและสอดคล้องไปด้วยกัน โดยส่วนแรกสำคัญที่สุดที่ต้องถูกต้องเสียก่อน ส่วนที่สอง และที่สามจึงจะถูกต้องและเป็นธรรมตามไปด้วย ในการปฏิบัติหน้าที่ทำคำพิพากษาของผู้พิพากษา โดยเฉพาะในส่วนวินิจฉัยข้อเท็จจริงจะเห็นได้ชัดเจนว่า ลำพังความรู้ทางกฎหมายที่ร่ำเรียนมาจะไม่เพียงพอ จำต้องอาศัยความสามารถเฉพาะตัว ความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ความเป็นคนช่างสังเกต ละเอียดถี่ถ้วน มีเหตุผล ให้ความสำคัญต่อพยานหลักฐานทุกชิ้นและนำมาพิจารณา จะช่วยให้คำพิพากษาถูกต้องและ ได้รับการยอมรับมากขึ้น หากส่วนแรกไม่ถูกต้องเสียแล้ว จะทำให้ส่วนที่สองและสามก็ไม่อาจถูกต้องตามไปด้วย

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น การจัดทำคำพิพากษาเป็นงานที่ผู้พิพากษาต้องรับผิดชอบโดยตรง เมื่อศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้ว ในชั้นอุทธรณ์ผู้พิพากษาที่ตัดสินคดีจะตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาในชั้นอุทธรณ์ ต้องทำคำแก้คดีอธิบายยกเหตุผลว่า เหตุใดจึงทำคำพิพากษาเช่นนั้น หากแพคดีในชั้นอุทธรณ์อาจต้องเสีย ค่าฤชาธรรมเนียมในอัตราร้อยละ ๔ ในทุนทรัพย์แก่ฝ่ายชนะคดีในชั้นอุทธรณ์ได้ แต่หลักเกณฑ์ดังกล่าวได้ ถูกยกเลิกไปในสมัยรัชกาลที่ ๕ ตามประกาศของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร เสนาบดี กระทรวงยุติธรรม ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๓ (กฎหมายในรัชกาลที่ ๕ เล่ม ๕ ในหนังสือพระราชทานในงานพระราชทานเพลิงศพ นายจิตติ ดิงศกัณฑ์ ,๒๓ สิงหาคม ๒๔๔๐) อันแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญในความถูกต้อง และมีเหตุผลในการทำคำพิพากษา

^๑ ประธานแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลฎีกา

๑. ข้อเท็จจริง

ข้อเท็จจริงแห่งคดีมีความสำคัญต่อการทำคำพิพากษามากที่สุด เพราะหากวินิจฉัยและค้นหาข้อเท็จจริงแห่งคดีผิดพลาดไม่ถูกต้องหรือได้ไม่ครบถ้วนแล้ว แม้จะมีความสามารถในการปรับบทกฎหมายได้มากเพียงใด ก็ไม่อาจถือว่าเป็นคำพิพากษาที่ดีได้ ข้อพิพาทที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลเฉพาะในคดีที่โจทก์จำเลยมีข้อโต้แย้งกัน การค้นหาข้อเท็จจริงแห่งคดีเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการทำคำพิพากษา ผู้พิพากษาต้องใช้ความสามารถในการวินิจฉัยพยานหลักฐาน หาข้อเท็จจริงที่ถูกต้องให้ปรากฏจากพยานหลักฐานที่คู่ความนำเสนอให้ได้ การค้นหาข้อเท็จจริงไม่มีทฤษฎีหรือตำราเป็นการเฉพาะที่จะนำมาใช้และทำให้การวินิจฉัยข้อเท็จจริงไม่มีข้อผิดพลาดเพราะผู้พิพากษาไม่ได้เห็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง แต่พิจารณาและวิเคราะห์จากพยานหลักฐานที่คู่ความนำเสนอมาว่า ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องแท้จริงเป็นเช่นไร ซึ่งพยานหลักฐานเหล่านั้น อาจจะมีการต่อเติมเสริมแต่ง ไม่สมบูรณ์ ขาดตกบกพร่อง ไม่ว่าจะด้วยสาเหตุใดก็ตาม ก็อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่จะทำให้การวินิจฉัยข้อเท็จจริงผิดพลาดไม่ถูกต้องก็เป็นได้

อย่างไรก็ตาม คำพิพากษาจะต้องสื่อออกมาให้คู่ความเห็นถึงเหตุผลในการวินิจฉัยพยานหลักฐานที่รับฟังเป็นยุติโดยชัดแจ้ง มีเหตุผลที่หนักแน่นสมบูรณ์ เป็นเหตุผลที่ปกติชนทั่วไปยอมรับและไม่ขัดแย้งกับเหตุผลโดยปกติธรรมดาทั่วไป

การวินิจฉัยข้อเท็จจริง

เนื่องจากผู้พิพากษาต้องรับวินิจฉัยข้อพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมเกือบทุกกรณีในทุกแขนงวิชาชีพ โดยเฉพาะบางวิชาชีพที่เป็นความรู้เฉพาะด้านต่างจากความรู้พื้นฐานทั่วไป เช่น การแพทย์ การวิศวกรรม เป็นต้น ดังนั้น แม้ผู้พิพากษาจะมีหลักการในการวินิจฉัยคดีจากกฎหมายพยานหลักฐานที่เรียนรู้และมีประสบการณ์มาแล้ว อาทิเช่น พยานที่มีเหตุผลและน้ำหนัก คือ พยานเบิกความต่อเนื่องเชื่อมโยงมีรายละเอียดเกี่ยวกับแสงสว่าง เวลา สถานที่และผู้เกี่ยวข้อง หรือพยานเป็นบุคคลที่ไม่มีส่วนได้เสีย ส่วนพยานที่ไม่มีน้ำหนัก เช่น พยานที่เบิกความกลับไปมา พยานที่เบิกความขัดกับเอกสาร พยานที่เบิกความไม่มีเหตุผล เป็นต้น แต่หลักเกณฑ์ดังกล่าวก็เพียงเป็นแนวทางในเบื้องต้นเท่านั้น ไม่ได้หมายความว่า หากใช้หลักเช่นนั้นแล้วจะได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง ดังนั้น การค้นหาข้อเท็จจริงแห่งคดี แท้จริงแล้วยังต้องอาศัยปัจจัยส่วนอื่นประกอบ เช่น ต้องมีอุปนิสัยข้างสังเกต ละเอียตรอบคอบ การให้ความสำคัญแก่พยานหลักฐานในคดีโดยไม่ละเลยรายละเอียด พิจารณาพยานหลักฐานอย่างถี่ถ้วนทุกแง่ทุกมุม จะเชื่อถือหรือไม่เชื่อพยานหลักฐานใด ต้องมีเหตุผลที่ดีที่ยอมรับได้ ไม่ใช่เหตุผลในลักษณะกำปั้นทุบดินที่ถูกโต้แย้งได้โดยง่าย ซึ่งการจะมีอุปนิสัยเช่นนั้นสามารถฝึกฝนได้ เริ่มต้นจากเป็นคนช่างสังเกต หมั่นศึกษาหาความรู้ เพิ่มประสบการณ์โดยศึกษาค้นคว้าจากคำพิพากษาฎีกาที่ใช้เหตุผลในการค้นหาข้อเท็จจริง รวมทั้งผู้พิพากษาต้องรอบรู้ ใฝ่รู้ หาความรู้เพิ่มเติมในด้านอื่น ๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม ขนบธรรมเนียมในพื้นที่แต่ละพื้นที่ ความรู้รอบตัว และความรู้

ด้านวิชาการที่เกี่ยวข้องตามสมควรเพราะความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ ที่จำเป็นจะต้องใช้ในการวินิจฉัยคดีที่อยู่ในความรับผิดชอบย่อมจะส่งผลให้สามารถวินิจฉัยข้อเท็จจริงได้อย่างมีเหตุผลและถูกต้อง

คำพิพากษาให้เหตุผลแห่งการวินิจฉัยที่มีข้อโต้แย้งได้โดยง่าย หรือใช้เหตุผลที่เป็นข้อสันนิษฐานตามความเชื่อส่วนตัว โดยไม่มีเหตุผลอื่นมาประกอบ นอกจากจะก่อให้เกิดความผิดพลาดได้แล้ว ยังไม่อาจเป็นที่ยอมรับของคู่ความหรือสังคมได้ ได้แก่ การใช้เหตุผลที่ไม่ได้บ่งชี้อย่างมั่นคงว่าต้องเป็นเช่นนั้น เช่น เชื่อเพราะว่าพยานสองปากเบิกความสอดคล้องกัน เชื่อเพราะว่าพยานไม่มีสาเหตุโกรธเคืองกับคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งหรือเชื่อว่าเบิกความตามความจริงเพราะว่าพยานเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ลำพังเพียงเหตุผลเหล่านี้ไม่อาจสรุปว่าจะเป็นความจริงเสมอไป เมื่อไม่มีพยานหลักฐานอื่นประกอบให้เหตุผลหนักแน่นขึ้นเช่นนี้ ย่อมทำให้เกิดข้อโต้แย้งได้

๒. ข้อกฎหมาย

ข้อกฎหมาย คือ การนำกฎหมายมาปรับใช้กับข้อเท็จจริงที่ยุติจากการวินิจฉัยซึ่งนำพยานแล้วประเทศไทยใช้ระบบประมวลกฎหมายจึงมีกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งหลักเกณฑ์การใช้กฎหมายแพ่งมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔ บัญญัติว่า “กฎหมายนั้น ต้องใช้ในบรรดากรณีซึ่งต้องด้วยบทบัญญัติใด ๆ แห่งกฎหมายตามตัวอักษร หรือตามความมุ่งหมายของบทบัญญัตินั้น ๆ” หมายความว่า หากบทบัญญัติของกฎหมายตามตัวอักษรไม่ชัดแจ้งก็ต้องตีความบทบัญญัติของกฎหมายนั้น โดยค้นหาเจตนารมณ์ของกฎหมายเพื่อนำบทบัญญัติกฎหมายมาปรับใช้ให้ตรงกับ ความมุ่งหมาย ส่วนคำพิพากษาศาลฎีกาเป็นตัวอย่างการใช้กฎหมาย การค้นคว้าหาข้อกฎหมายจากคำพิพากษาศาลฎีกา วัตถุประสงค์ก็เพื่อมิให้คำพิพากษาที่ใช้ข้อกฎหมายเดียวกันขัดแย้งกัน

การใช้กฎหมาย มีพระบรมราชโองการของ ในหลวงรัชกาลที่ ๙ พระราชทานแก่ผู้สอบไล่ได้วิชาความรู้ชั้นเนติบัณฑิต สมัยที่ ๓๓ เมื่อวันที่ ๓๓ เดือนพฤษภาคมที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๒๔ มีความว่า

“มีคำพูดที่พูดถึงนักกฎหมายอยู่อย่างหนึ่งว่า คนที่ทำงานกับกฎหมายต่าง ๆ มักจะติดอยู่กับตัวบทกฎหมาย คำพูดอย่างนี้ดูจะไม่ใช่ว่าผิด หากเป็นคำติถึงนักกฎหมายบางคน ที่ถือแต่ตัวกฎหมายเป็นหลักในการชำระรักษาความยุติธรรม ซึ่งดูจะคับแคบเกินไปและอาจทำให้รักษาความยุติธรรมไว้ได้ไม่เต็มที่ ผู้ทำหน้าที่พิทักษ์ความยุติธรรมหรือความเป็นธรรม จึงควรระมัดระวังให้มาก คือ ควรจะได้ทำความเข้าใจให้แน่ชัดว่ากฎหมายนั้นไม่ใช่ตัวความยุติธรรม เป็นแต่เพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งสำหรับการรักษาและอำนวยความยุติธรรมเท่านั้น การใช้กฎหมายจึงต้องมุ่งหมายใช้เพื่อรักษาความยุติธรรมไม่ใช่เพื่อรักษาตัวบทของกฎหมายเองและการรักษาความยุติธรรมในแผ่นดินก็มิได้มีวงแคบอยู่เพียงแค่ขอบเขตของกฎหมาย หากต้องขยายออกไปให้ถึงศีลธรรมจรรยาตลอดจนเหตุและผลตามความเป็นจริงด้วย ท่านทั้งหลายชอบที่จะตั้งความคิดจิตใจไว้ให้ถูกต้อง เป็นอิสระ ทั้งเพียรพยายามฝึกหัดตนให้เป็นคนกล้า หมายถึง กล้าที่จะทำความถูกต้องเป็นธรรม ไม่ยอมตัวให้ติดอยู่กับความคิดและแบบวิธีอันคับแคบ เพื่อช่วยกันต่อสู้ป้องกันมิให้ความสุจริต

ยุติธรรมต้องถูกข่มขี่ให้เศร้าหมองและจำกัดสิ่งที่เรียกว่าช่องโหว่ในกฎหมายให้ลดน้อยหมดสิ้นไป การใช้กฎหมายของเราก็จะบรรลุถึงจุดหมายอันสูงส่งที่มุ่งประสงค์ได้ในที่สุด”

(มีต่อ)

แผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลฎีกา

พฤษภาคม ๒๕๖๖